

Гірськолижні курорти України

ПЛАН

Вступ.....	2
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ТУРИСТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	4
1.1 Причини і шляхи розвитку рекреаційних зон туристичного призначення, їх характер та цілі.....	4
1.2 Передумови і напрями формування туристичного ринку України.....	13
РОЗДІЛ 2. ГІРСЬКОЛИЖНІ КУРОРТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	22
2.1 Аналіз підходів до розвитку лижного туризму в Україні	22
2.2 Гірськолижні курорти України	29
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	34
Висновок	38
Список використаної літератури	40

Вступ

Перехід до ринкових відносин викликав глибокі перетворення в сфері туризму. В результаті скасована централізована система управління туризмом, державна фінансова підтримка розвитку регіональних туристських центрів, порушені основи взаємодії різних регіонів у створенні і просуванні на споживчий ринок туристського продукту. Разом з тим кожен регіон володіє значними туристськими ресурсами, унікальність та істотна привабливість яких створює передумови для формування внутрішньорегіонального і міжрегіонального туристського продукту. Різноманіття природних, кліматичних, ресурсних, історичних умов, що сприяють формуванню туристського продукту, стали основою для створення нових рекреаційних зон туристичного призначення, в тому числі і гірськолижних.

Основна мета даної курсової роботи полягає у дослідженні особливостей функціонування в Україні гірськолижних курортів.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємопов'язаних завдань, а саме:

- дослідити науково-методичні принципи створення зон рекреаційного призначення;
- вивчити особливості функціонування гірськолижних курортів в Україні;
- узагальнити проблемні питання розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Предметом курсової роботи є відносини, що виникають в процесі функціонування гірськолижних курортів в Україні.

Об'єктом курсової роботи виступає гірськолижний туристичний комплекс України.

Курсова робота складається із трьох розділів, в яких послідовно аналізується поставлена проблема.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ТУРИСТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

1.1 Причини і шляхи розвитку рекреаційних зон туристичного призначення, їх характер та цілі

Перш за все, для того щоб визначити першопричини появи нових місць туристичного призначення, розглянемо який вплив завдає розвиток туризму на населення і економіку окремо взятої країни, зважимо всі переваги і недоліки туризму і на основі цієї інформації зробимо висновок щодо причин появи нових туристичних місць.

Туризм як вид діяльності являє собою тимчасове переміщення людей (туристів) з місць постійного проживання в місця відпочинку (або місця туристичного призначення). У результаті туризм впливає на дві групи: це туристи і місцеві жителі. Під час свого перебування в іншій країні туристи спілкуються з місцевими жителями й у результаті цього спілкування відбуваються якісні зміни в стилі життя місцевого співтовариства, підпадає під вплив також система цінностей, поділ праці, відносини усередині родини, відносини між індивідами, традиції і т.д. Поряд з цим, міняється спосіб життя і самих туристів [12, с.51].

Чим більше розходження між туристами і місцевим співтовариством, тим більше очевидні ці зміни. Найбільш істотний вплив на стиль життя місцевих співтовариств і туристів роблять два фактори - це взаємини місцевого співтовариства з туристами і навпаки, а також розвиток туристичної інфраструктури.

Можна виділити сім сфер життя, що завдають свій вплив на туризм і на який впливає туризм [12, 10]:

1. *Якість життя* - це ключова сфера і тим самим ціль усіх наших зусиль. Вона означає здоров'я, безпеку, добробут як громадян країни, так і гостей; роботу, якість житла, можливості для проведення дозвілля,

відпочинок недалеко від будинку, соціальні контакти, мистецтво і культура, спорт, ігри, приватне життя.

2. *Суспільство*. Мається на увазі розвиток населення, що піддається обчисленню, його склад і запити; щільність населення, віковий склад, кількість працездатного населення, соціальна структура; можливість для прийому й обслуговування гостей, соціально обумовлений туризм.
3. *Освіта й інформація*. Доступ до інформації через ЗМІ; шкільне виховання, навчання і підвищення кваліфікації (у тому числі) у туризмі; просвітня робота в напрямку здорового способу життя, планування родини, усвідомлення себе як частини навколишнього середовища, здійснення особистих планів; розширення обріїв; "активна" толерантність.
4. *Економіка*. Загальні положення: виробництво і ріст промисловості, сільського господарства, прикладних ремесел, сфери послуг.
5. *Захист навколишнього середовища*. Упровадження екологічних методів і продуктів у промисловість і сільське господарство, вторинна переробка і екологічні види енергії, гуманізація ринку праці, створення екологічних замкнутих циклів, екологічно відповідальний туризм.
6. *Навантаження на навколишнє середовище*. Узагальнення всіх необдуманих наслідків нашої діяльності: вихлопні гази, стічні води, надлишкове тепло, шум, хижацьке відношення до природи, руйнування ландшафтів, знищення лісів, розрив природних замкнутих циклів, транспортний хаос, розпад міст, масовий туризм.
7. *Політика*. Здатність і можливості уряду; його авторитет і популярність, авторитетність прийнятих рішень і далекоглядність, велика мета і направляюча лінія, розсудливість, проникливість урядових програм, ступінь кооперації між урядом і приватним підприємництвом та туризмом.

Вплив на соціокультурне середовище виникає в результаті соціальних і економічних розходжень між місцевими жителями і туристами, поза залежністю від того, чи належать вони до однієї чи різних культур.

У зв'язку з загальними процесами модернізації унікальний культурний характер регіону може бути втрачений частково чи цілком, якщо туризм не забезпечить визначену підтримку для його збереження. Як позитивний соціальний вплив, у цьому випадку розглядається збереження культурної спадщини тієї чи іншої країни. Туризм допомагає утримувати музеї, театри, пам'ятники природи і культурні установи. Культурна самосвідомість місцевих жителів, що щодня спостерігають непідроблений інтерес до своєї культури, зростає, і бажання прилучитися до її досягнень збільшується. Відбувається культурне взаємне збагачення туристів і місцевих жителів.

Розвиток туризму, особливо в регіонах з поганою інфраструктурою, приводить до розвитку цієї інфраструктури, поліпшуються дороги, будуються нові житлові будинки, з'являються культурні і медичні установи. У результаті місцеве населення користується вигодами від поліпшення інфраструктури поряд з туристами [10, с.23].

Міжнародний туризм робить також позитивний вплив на міжнародну політику. Він може розглядатися як одна із найголовніших головних миротворчих сил. Число поїздок туристів з розвинутих країн у країни, що розвиваються, і навпаки, зростає з кожним роком і допомагає встановленню прямих контактів між людьми з різним образом і рівнем життя. Це сприяє кращому розумінню між народами, з іншого боку, внутрішній туризм також стимулює почуття національної гідності.

При правильному плануванні туризм може також впливати на навколишнє середовище. На сьогоднішній день багато національних парків розвивають туризм для того, щоб одержувати доходи на своє утримання. Це, з одного боку, допомагає туристам побачити унікальні природні визначні

пам'ятки, з іншого боку, допомагає акумулювати фінансові засоби на їхнє утримання.

Однак, як зазначають дослідники, негативні процеси впливу на культуру можуть виникнути в результаті надмірної комерціалізації і втрати справжньої самобутності в сфері традиційного мистецтва, ремесел і способу життя. Проблеми, особливо в молодіжному середовищі, може породити так називаний "демонстраційний ефект". Непорозуміння і конфлікти можуть виникнути між місцевими жителями і туристами через розходження в мові, звичаях, релігійних цінностях і характері поведінки. Місцеві жителі цілком обґрунтовано можуть критикувати усе, що зв'язано з туризмом, якщо в результаті його розвитку вони втрачають доступ до своїх власних місць відпочинку й об'єктам інфраструктури. Туризм може сприяти загостренню таких соціальних проблем, як наркоманія, алкоголізм, злочинність і проституція, однак він не є першопричиною цих лих.

Туризм може викликати серйозні диспропорції в економіці і зайнятості, якщо концентрація туристських об'єктів спостерігається лише в окремих місцях, і відбувається відтік працівників із інших галузей економіки (наприклад, сільського господарства) у сферу туризму.

Надмірна залежність від туризму в окремо узятому регіоні може призвести до спаду в інших галузях і загальному розбалансуванні економіки. Безконтрольний розвиток туризму може викликати перенаселення і позбавити місцевих жителів елементарних зручностей.

Дуже сильний негативний вплив туризм, насамперед може робити на навколишнє середовище. Дуже часто саме туристи винні в забрудненні навколишнього середовища і руйнуванні дикої природи.

Однак усі вище перераховані негативні впливи можна уникнути за допомогою розумного планування і відповідальним веденням справи [12, с.28].

Таким чином, можна зробити висновок, що туризм має як позитивні, так і негативні впливи на розвиток окремого регіону, держави. Аналіз літератури дозволяє визначити ключові поняття дослідження: рекреаційна зона; рекреаційні зони туристичного призначення. Рекреаційна зона це – місце яке використовується для відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку поза житлом на лоні природи; рекреаційна зона туристичного призначення це – місце для відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку під час туристичної подорожі, яка пов'язана з відвідуванням цікавих для оглядання місць, у тому числі національних парків, архітектурних і історичних пам'яток, гірськолижних курортів тощо.

Визначимо шляхи появи нових рекреаційних зон туристичного призначення. Шляхів появи нових рекреаційних зон туристичного призначення є декілька, і вони напряду залежать від виду туризму на якому спеціалізується країна чи окремий регіон. Розглянемо більш докладніше які існують види туризму на сьогодні.

Основною зміною, що відбувається в туризмі можна назвати перехід туризму від *масового* (твердого) до так названого *екотуризму* (м'якого). У таблиці 1.1 представлені порівняльні характеристики "твердого" і "м'якого" туризму.

Таблиця 1.1

Порівняльні характеристики двох видів туризму

„Твердий” туризм	„М’який” туризм
Агресивні дії	М’які дії
Орієнтування на сектор	Орієнтування на нішу
Швидкий процес розвитку	Повільний процес розвитку
Задоволення індивідуальних інтересів	Задоволення громадських інтересів
Зростання кількості	Зростання якості
Короткостроковий прибуток	Довгостроковий прибуток

За статистичними показниками турпакети, характерні для масового туризму останніх років, починають виходити з моди. Вони були розраховані

на масового споживача, як правило, містили в собі відпочинок на пляжах як основне заняття.

Однак, на сьогоднішній день усе більше туристів прагнуть до самовираження, до отримання нових знань, а також до активних і динамічних форм проведення часу. Водночас з цим, підсилюється рух у напрямі захисту навколишнього середовища, й все більше уваги приділяється стійкому розвитку туризму і суспільства в цілому. На думку дослідників, сучасний світовий туризм характеризується наступними основними мегатенденціями:

- Глобалізація > < Локалізація;
- Панування електронних технологій;
- Диктувати умови будуть споживачі;
- Поляризація туристських переваг;
- Туристичний напрям як "Модний аксесуар";
- Компанії з забезпечення стійкого розвитку туризму і "справедливої торгівлі";
- Протиріччя між зростаючою соціально-екологічною свідомістю споживачів і прагненням активно споживати туристичні продукти.

Туризм визнається як ефективний інструмент, що дозволяє впливати на поліпшення економічної, соціальної й екологічної ситуації. Однак його розвиток пов'язаний із низкою проблем. Тому при плануванні розвитку туризму повинні прийматися в увагу економічні, соціальні, культурні потреби населення і туристів, а також потреби навколишнього середовища, що є основною базою для туризму.

Фактори, що роблять найбільш істотний вплив на розвиток туризму, можна розділити на чотири основні групи [10, с.17-19]:

- соціальні;
- демографічні;

- економічні;
- політичні.

Розглянемо їх докладніше.

Демографічні і соціальні фактори. Зміни демографічної структури і соціальної моделі народонаселення в розвинутих індустріальних країнах, обумовлені:

- збільшенням числа працюючих жінок;
- зростанням кількості самотніх людей похилого віку;
- появою тенденції до більш пізніх шлюбів;
- швидким ростом числа бездітних сімейних пар у порівнянні з ростом населення;
- збільшенням тривалості оплачуваних відпусток;
- більш раннім виходом на пенсію і усвідомленням туристських можливостей, що збільшується, ведуть до того, що усе більше людей має в розпорядженні вільний час і доходи, які використовуються для подорожей.

Основними причинами поліпшення показників туристичної галузі, є зміна способу життя людини, від статичного до динамічного, його прагнення познайомитися з культурою, побутом, історією інших країн і народів.

У результаті росту народонаселення планети збільшується світовий туристичний потенціал. У туристичну діяльність задіюються нові людські ресурси, і в той же час збільшується кількість людей подорожуючих. Помітним є зростаючий приплив молоді в туризм, і в зв'язку з цим бурхливий розвиток юнацького туризму.

Економічні фактори. Існує чіткий зв'язок між тенденціями розвитку туризму і загальним економічним розвитком. Туристичний ріст дуже чутливий до будь-якої економічної зміни. При рості споживання на 2,5 % витрати на туризм зростають на 4%. У випадку, якщо споживання

зменшується на 1%, то в туризмі відчувається спад. Але в кожній окремій країні така реакція на економічні зміни виявляється за своїм відхиленням від середнього показника, який також виступає в різних формах.

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, прагнення до використання передового досвіду інших країн у створенні матеріальних і духовних цінностей виявляється в розширенні наукових і ділових контактів. Це приводить до появи таких видів туризму, таких як наукового (конгресового) і ділового туризму.

Політичні фактори. Важливим політичним фактором є внутрішньополітичної стабільності країни, відсутність військових конфліктів і наявність добросусідських відносин між державами. Такий фактор, як наявність міждержавних і міжурядових угод по співробітництву в сфері економіки, торгівлі і культури, також впливають на розвиток туризму.

Таким чином серед шляхів появи нових місць туристичного призначення можна виокремити шляхи, що обумовлені видом туризму („твердий” та „м'який” туризм) та факторами, що на нього впливають. Для прикладу розглянемо ситуацію в галузі туризму і можливості появи нових місць туристичного призначення в Україні.

Необхідно відзначити, що туристична індустрія у нас перебуває у зародковому стані. Наявні туристичні фірми працюють у абсолютній більшості на вивіз туристів, а отже і капіталу. Навіть такі туристично привабливі міста як Львів, Ужгород, Чернівці, Мукачеве не мають необхідної інфраструктури для прийому груп зарубіжних туристів. Туристична індустрія потребує відповідного рівня товарів і послуг. Таким чином, сільський район має забезпечити якісними продуктами харчування та створити умови для розвитку зеленого сільського туризму. Міста потребують необхідної кількості відповідного рівня готелів, а їхня інфраструктура вимагає складної техніки та якісних комунальних послуг. Необхідно мати розвинені інформаційну та транспортну системи, які забезпечать обмін інформацією і

пересування туристів. Туристичні оператори та менеджери туристичних фірм мають розробити привабливі туристичні маршрути і забезпечити необхідний рівень дозвілля й екскурсій. Найкращим варіантом є комбінація усіх видів туризму. Ділова людина, яка приїхала на конференцію, семінар або симпозіум, повинна мати можливість у стислі терміни отримати набір туристично-пізнавальних та розважальних послуг. На часі - створення ділових центрів, де належним чином були б представлені туристичні можливості України та відповідного регіону.

Майже нерозвинений в Україні сільський туризм. На цьому рівні необхідна просвітницька робота щодо створення умов для туристів. Одночасно на рівні регіонів бажано мати туристичні агенції, які будуть займатися організацією і транспортуванням відповідних груп, оскільки без попередньої підготовки такий туризм розвивається дуже повільно. Необхідно мати транспортні засоби для переміщення туристів, оскільки ця категорія людей відчуває потребу рухатись і рідко погоджується сидіти на одному місці тривалий термін.

На сьогодні мало використовуються кільцеві туристичні маршрути та нетрадиційні напрямки, які приваблюють туристів. Розвиток таких маршрутів потребує кооперації у регіонах та між ними. Додатковими видами можуть стати кінний та піший туризм у Карпатах, водний туризм річками тощо. Активніше має розвиватися туризм в екологічно чистих районах, де вода, повітря та їжа лікують і сприяють моральному відпочинку. При занепаді колгоспного господарства і потребі його реструктуризації цей напрямок може стати важливим елементом у формуванні економічної інфраструктури сільського району.

Таким чином можна зробити висновок, що оптимальним варіантом розвитку туристичної індустрії України та появи нових місць туристичного призначення міг би бути комплексний підхід, який передбачає формування необхідної інфраструктури. Останню можна сформулювати лише на засадах

кооперації і ділового партнерства. Практично це є шлях до формування регіональних програм економічного розвитку на основі пріоритету, яким є туризм.

1.2 Передумови і напрями формування туристичного ринку України

Туризм упродовж усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, кількістю зайнятих, обсягом експорту послуг, в якості джерела доходів для національних бюджетів. Рівень споживання туристичних послуг є одним з важливих індикаторів якості життя.

Кількість міжнародних туристичних мандрівок постійно зростає, збільшившись з 25 млн. у 1950 р. до близько 700 млн. чол. у 2005 р. Так, за прогнозами Всесвітньої туристської організації (ВТО) до 2020 р. кількість туристичних поїздок розшириться майже втричі та досягне 1,6 млрд. чол. При цьому доходи від готельно-туристичних послуг підвищуватимуться прискореними темпами і можуть зрости з 445 млрд. дол. у 1998 р. до приблизно 2 трлн. дол. у 2020 р. [4]

Процес прискореного розвитку туризму є результатом науково-технічного прогресу, зростання пізнавальних, оздоровчих потреб людей і необхідності в міжнародних ділових контактах. Наявність багатого історико-культурного і природно-рекреаційного потенціалу дало багатьом країнам, окремі з яких навіть не відносяться до високорозвинених, завоювати серйозні позиції на світовому туристичному ринку.

Матеріальною основою туристичного ринку в Україні та вагомою структурною складовою її економіки стає рекреаційно-туристичний

комплекс, для розвитку якого існують необхідні природні умови, історико-культурні, матеріальні та трудові ресурси.

Територія України має унікальні передумови формування на ринкових засадах рекреаційно-туристичного комплексу. Це, насамперед, комплекс фізико-географічних, гідрологічних, структурно-геологічних та інших параметрів, що й зумовило формування значної кількості багатьох видів природних ресурсів. Наявність кількох природно-кліматичних зон та розташування в межах водозаборів трьох морів — Чорного, Азовського та Балтійського — сприяло формуванню різноманіття ґрунтово-рослинного покриву та гідрографічної мережі.

Найбільш цінними серед природних ресурсів, за оцінками Ради з вивчення продуктивних сил України, є земельні та мінерально-сировинні. Але це не знижує значення водних, лісових, рекреаційних ресурсів, тваринного і рослинного світу у формуванні рекреаційно-туристичного комплексу держави.

В Україні налічується 63119 річок, у т. ч. великих (площа водозабору понад 50 тис. км²) — 9, середніх (від 2 до 50 тис. км²) — 81 і решта — малих (менше 2 тис. км²). Їх загальна довжина становить 206,4 тис. км. Водний фонд України включає близько 8073 озер і лиманів із загальною площею дзеркала 4021,5 км², у тому числі лиманів — 1073 км², кількість водосховищ — 1160. Крім того налічується понад 28 тис. ставків та 7 великих каналів загальною довжиною 1021 км.

У формуванні рекреаційно-туристичного комплексу України значне місце посідають лісові ресурси. Площа лісів на її території становить 10,8 млн. га, у т.ч. землі, вкриті лісовою рослинністю — 9,4 млн. га. Лісистість України становить 15,6%, що майже втричі менше від лісистості Західної Європи (43,2%). За сучасними оцінками для досягнення оптимальних показників лісистості необхідно збільшити площу лісів щонайменше на 2-2,5

млн. га. Передбачається, що до 2015 р. площа лісів зросте на 0,5 млн. га, лісистість — з 15,6 % до 16,1%.

На сьогодні мінеральні води в Україні розвідані із затвердженням запасів 152 ділянок родовищ. Їхні загальні експлуатаційні запаси складають 64865,7 м³ на добу. Родовища мінеральних вод є в усіх областях, крім Івано-Франківської та Сумської. В Україні детально розвідані два родовища термальних вод (підземні води з температурою понад 20°C) - Березівське у Закарпатській області та Новоселівське в АР Крим [4].

Однак, наявні природно-рекреаційні ресурси ще не гарантують безумовний успіх формування ринку туристичної діяльності. В кінцевому рахунку визначальним фактором є рівень соціально-економічного розвитку і, зокрема, туристичної інфраструктури та належно сформованого економіко-правового механізму в країні.

Рекреаційно-туристичний комплекс України може розглядатися у двох аспектах: з однієї сторони, як міжгалузевий комплекс у складі сфери послуг, де виникають і розвиваються економічні відносини з виробництва, обміну та споживання рекреаційно-туристичного продукту; з другої — як складова частина соціальної інфраструктури територій різного рівня, що являє собою комплексну систему (мережу) підприємств і закладів з виробництва, просування і реалізації рекреаційно-туристичних послуг.

Рекреаційно-туристичний комплекс виділяється ознаками самостійного об'єкта: спеціалізованою матеріально-технічною базою; специфічними природно-антропогенними ресурсами; унікальністю продукування послуг і власною технологією обслуговування; формуванням принципово нової схеми міжгалузевого і територіального управління; суспільною значимістю, в тому числі економічною, соціальною, екологічною та політичною. Практично, туризм є відправною точкою формування міжгалузевого рекреаційно-туристичного комплексу, складовими якого є підприємства, заклади та організації різних сфер економіки.

Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу України є пріоритетним напрямком національної економіки і культури, важливим фактором підвищення міжнародного престижу країни, джерелом соціально-економічного розвитку регіонів, важливою умовою збереження історико-культурної спадщини.

Україна для формування ринку туристичної діяльності має всі об'єктивні передумови: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів. Загальна площа придатних для туризму і відпочинку природних ландшафтів становить 9,4 млн. га. На території нашої держави налічується понад 125 тис. пам'яток археології, архітектури, містобудування, працюють сотні музеїв. Крім того, Україна розташована на перехресті шляхів між Європою та Азією: важливі залізничні та автомобільні магістралі, порти Чорного та Азовського морів, багатосторонні зв'язки з багатьма країнами тощо.

З метою перетворення України в туристичну державу світового рівня необхідно забезпечити чітку організацію самого туризму, створити і зміцнити матеріально-технічну базу, залучити до неї досвідчені та кваліфіковані кадри. Держава має сприяти розвитку туризму, раціональному використанню та збереженню туристичних ресурсів. Про ефективність заходів державного стимулювання туризму свідчить той факт, що в останні чотири роки збільшувалась кількість наших співвітчизників, які відпочивали і оздоровлювались за туристичними путівками [11].

За даними 2005 р. в рекреаційно-туристичному комплексі України нараховувалося всього 8,3 тис. підприємств, в т. ч.: 3,9 тис. суб'єктів туристичної діяльності; 1,2 тис. готелів та інших місць короткотермінового проживання; 3,2 тис. санаторно-курортних закладів. В Україні сформувався один з найбільш потужних в Європі рекреаційно-туристичний потенціал,

який нараховує близько 7850 об'єктів з можливістю оздоровлення 8-10 млн. чол. на рік [15].

Нині рекреаційно-туристичний комплекс реалізує свої можливості на третину. Це зумовлено рядом причин, серед яких: невирішеність питань з приватизації землі та захисту приватного капіталу; недостатня державна підтримка суб'єктів державного підприємництва; відсутність системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері послуг; недостатнє кадрове забезпечення сфери туризму тощо.

Одна з вагомих причин — недостатній рівень розвитку і недосконалість туристичної інфраструктури. За даними 2005 р. з 1254 готельних комплексів у країні тільки незначна частина відповідає сучасним нормам, 80 % готельних підприємств потребують ремонту, номери — реконструкції та переоснащення, технологія обслуговування — автоматизації та комп'ютеризації. Назріла необхідність розвивати мережу комфортабельних готелів і кемпінгів, насамперед уздовж міжнародних транспортних коридорів, що проходять через територію України.

Настала черга створити мережу готелів і туристичних баз цільового призначення. Насамперед, до них можна віднести готелі для індивідуальних туристів і мисливські та риболовні бази, літні й зимові спортивні бази, готелі для туристів, що приїждять з метою лікування, курортні готелі, ферми для любителів сільськогосподарської праці, транзитні мотелі, дорожні ресторани тощо. Це може значно поліпшити компонентно-пропорційне співвідношення на ринку туристичних послуг в Україні.

Поки що в українському туризмі переважають чисто комерційні започаткування, що не відповідають економічним можливостям держави: виїзний туризм супроводжується вивозом із України мільйонів доларів щорічно, що не компенсується в'їзним туризмом.

В останні роки внаслідок поступального розвитку міжнародного співробітництва у сфері туризму, кількість в'їзних (іноземних) туристів, які

відвідують Україну, щороку зростає. У 2005 р. Україну відвідали 12,5 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 19 % або на 2,0 млн. більше, ніж у попередньому році. При цьому виїзний туризм становив 14,8 млн. осіб, а внутрішній складав 7,6 млн. осіб.

Зростання туристичних потоків зумовлює збільшення попиту й обсягів споживання туристами товарів та послуг різних галузей національної економіки, стимулюючи їх розвиток і приріст виробництва.

За рекомендаційними даними Всесвітньої туристичної організації для збалансованого туристичного ринку типова наступна пропорція: один в'їзний турист на одного виїзного і на чотири внутрішніх туристів.

На міжнародному ринку країнами активного туризму прийнято вважати такі, де кількість іноземних туристів перевищує кількість виїзців власних громадян за кордон. Перевищення доходів від іноземних туристів над видатками власних громадян за кордоном визначається як активний платіжний баланс з позитивним сальдо. Отже, очевидно, що розвиток українського туризму має передбачати доступність туристських послуг широким верствам населення, а також захист національних інтересів України [15].

Причина несприятливої ситуації на сьогоднішньому внутрішньому ринку туристичних послуг в Україні зумовлена їх дефіцитом і низькою якістю. В умовах сьогодення не більше 8% працюючого населення можуть претендувати на послуги високої якості, в тому числі і в туризмі.

Нині мають місце ознаки пожвавлення формування внутрішнього туристичного ринку та розвитку туристичної діяльності в Україні. Однак, сучасний туристичний ринок потребує нового підходу до організації будь-якого виду туристичної діяльності, в тому числі екскурсійної.

Українському туристичному ринку характерне уповільнення темпів розвитку екскурсійної діяльності, у той час як попит на екскурсійні послуги, що забезпечують високу якість обслуговування, екологічність екскурсій і

відповідну їм якість туристично-екскурсійного продукту зростає. Інтерес до престижних туристичних маршрутів змінюється інтересом до пізнання, що забезпечує розвиток нової екскурсійної тематики, збільшує число індивідуальних, замовних в'їзних турів до України.

На Всесвітній конференції з туризму в Манілі (1980) було зазначено, що туризм є не лише соціальним, культурним і екологічним, але одночасно й економічним явищем [1]. Цим зумовлена доцільність подальшого розвитку деяких економічних механізмів туристичної діяльності, пов'язаної з використанням рекреаційно-туристичних ресурсів.

Сфера туризму на відміну від інших галузей економіки дає можливість реалізувати концепцію саморозвитку, самоуправління та самофінансування за рахунок своїх власних ресурсів, власних фінансових джерел. Таким джерелом служить туристична рента як диференціація цінності туристичних ресурсів за ступенем їх привабливості для туристів.

При виважених законодавчих основах і сприятливій соціально-економічній політиці держави туристична рента може створити всі необхідні умови для самофінансування, саморозвитку та самоуправління туристичною діяльністю в будь-якому регіоні України. І навпаки, відмова від туристичної ренти може спрямувати розвиток туризму в Україні по двох однаково згубних напрямках: за рахунок державного бюджету або ж за рахунок невтримної комерціалізації. Іншими словами, питання про туристичну ренту рівною мірою економічне, політичне і соціальне. Важливим аспектом є розгляд питання про форми туристичної ренти. Поки що запропоновано три їх різновидності: монопольну, диференційовану та абсолютну.

Монопольна рента утворюється на основі господарського використання туристичних ресурсів унікальної, виключної якості.

Диференціальна рента повністю ґрунтується на відмінностях в якості (в рівні корисності) туристичних ресурсів, що знаходить відображення в утворенні диференціальних доходів рентного типу.

Абсолютна рента передбачає, що всякий туристичний ресурс як синтез природних, історичних, соціальних і культурних факторів за своїми споживчими якостями, за рівнем корисності перевищує будь-який інший природний фактор, тобто туристичний ресурс має додаткові корисні властивості (історичні, соціально-культурні), які об'єктивно знаходять відображення на вартості даного ресурсу і відповідно додатковому прибутку. Без сумніву, рекреаційно-туристичні ресурси України досить значні — різноманітні та унікальні природні ландшафти, велика культурна і духовна спадщина, традиційна гостинність. Однак, рекреаційно-туристичні ресурси країни не на належному рівні облаштовані та в неповній мірі затребувані. Тому доцільно звернути увагу на розробку і використання механізму туристичної ренти. Важливо знайти необхідні важелі впливу на туристичний ринок як з боку держави, так і з боку підприємців. Можна до певної міри стверджувати, що для стратегічного формування ринку туристичних послуг в Україні є необхідні соціальні, економічні та історичні передумови. До головних стратегічних напрямків розвитку рекреаційно-туристичного комплексу і формування ринку туристичних послуг в Україні можна віднести [15, 11]:

- забезпечення загальнодержавної та регіональної підтримки туризму, залучення до його розвитку як державних, так і підприємств інших форм власності, а також окремих громадян;
- створення розвиненої туристичної інфраструктури з метою надання якісних і різноманітних послуг туристам;
- забезпечення пріоритетності вітчизняного внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму на основі використання туристичних ресурсів, національної історико-культурної спадщини українського народу;
- розвиток інформаційно-рекламної та маркетингової діяльності;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів для потреб рекреаційно-туристичної діяльності.

Ці та інші напрямки визначають орієнтири і пріоритети розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Україні. В її основу мають бути покладені регіональні цільові програми та бізнес-плани.

РОЗДІЛ 2. ГІРСЬКОЛИЖНІ КУРОРТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз підходів до розвитку лижного туризму в Україні

Лижний туризм в Україні має вже більш ніж сторічну історію. Саме в ті часи сягають перші лижні подорожі по Карпатах. Організаційно він зміг сформуватися у 50-ті роки ХХ століття – коли з'явилися перші осередки (секції) лижного туризму в містах України. Найбільшого свого розвитку і масовості в Україні лижний туризм досягнув на початку 90-х років ХХ століття, коли у спортивні лижні походи щорічно ходило кілька тисяч чоловік, а комісії з лижного туризму існували практично при всіх обласних федераціях туризму. У порівнянні з радянським періодом свого розвитку лижний туризм в Україні на сучасному етапі знаходиться у стані занепаду. Якщо за радянських часів кількість туристів-лижників в Україні можна було оцінити кількома тисячами і культивувався він у 15-17 регіонах нашої країни, то зараз ним займаються 100-200 чоловік і представництво регіонів становить 8-10 територій. Зараз лижний туристсько-спортивний загал України можна оцінити у 200-300 чоловік, що є надзвичайно низьким показником і говорить про кризу в цьому виді туризму [14, с.72].

Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається у двох напрямках: *маршрутний туризм* (проходження маршрутів туристсько-спортивних походів) та *змагальний туризм* (підготовка та участь в змаганнях із техніки спортивного туризму). В історії розвитку спортивного туризму в Україні ці два напрямки завжди були нероздільні. Але якщо походи були основною формою туристсько-спортивної діяльності і давно запроваджені у спортивну класифікацію (уперше у 1949 році), то туристські змагання і зльоти носили характер допоміжний, другорядний. Нерідко вони використовувалися для перевірки готовності туристських груп для виходу на категорійні маршрути.

В *маршрутному туризмі* до середини 90-х років основна кількість лижних категорійних походів здійснювалася за межами України. Основні райони таких походів – Кольський п-ів, Приполярний та Полярний Урал, Саяни, Хамар-Дабан та інші. Зараз за інформацією ЦМКК максимальні повноваження з лижного туризму мають лише Одеська ОМКК, Запорізька ОМКК та МКК м. Києва. Такі ж повноваження має Харківська ОМКК, однак Харківська федерація спортивного туризму не увійшла до складу ФСТУ (справедливим є твердження, що Харків був і зараз залишився визнаним центром лижного туризму в Україні – щорічно тут випускається кілька лижних “п’ятірок”). І ситуація тут мабуть покращуватися у найближчі роки не буде.

Поступово ми втрачаємо висококваліфіковані кадри керівників складних лижних походів. І хоча собівартість походів у найближчі до нас “п’ятирічні” райони – Кольський п-ів та Приполярний Урал – коливається в межах 150-200 у.о., кількість груп, що подорожують цими районами, є незначною.

З огляду на ці обставини, на нашу думку, слід звернути серйозну увагу на наш лижний район – Українські Карпати. В останньому радянському “Переліку класифікованих туристських спортивних маршрутів на 1989-1992 роки” приведені лише 2 маршрути II та III категорії складності. Карпати завжди вважалися “не серйозним” з точки зору лижного туризму регіоном, придатним лише для походів I-II категорії складності. Однак вже в “Переліку класифікованих туристських спортивних маршрутів України” з’явився як експериментальний маршрут IV категорії складності, який проходить по Горганах, Свидовцю та Чорногорі. За моєю інформацією цей маршрут ще ні ким не пройдено і ще значний час буде чекати своїх підкорювачів. Власний досвід карпатських походів автора (лижні походи по Горганах та в районі Чорногори), досвід волинських туристів-лижників, досвід альпіністів, що здійснюють зимові сходження на вершини Чорногори

свідчать про те, що такий маршрут під силу лише дуже досвідченим групам з невисокою ймовірністю його повного проходження. Причини: складні погодні умови взимку в Карпатах (від відлиги до штормових вітрів на хребтах), висока лавинна небезпека, необхідність володіння альпіністською технікою (рух в “кошках”, будівництво снігових стінок, організація ночівель на відкритій місцевості) та інші. Тому мабуть слід змінити відношення до Карпат. На нашу думку, в Українських Карпатах можна здійснювати лижні туристські походи V к.с. І таких маршрутів тут кілька. Перспективними регіонами для таких маршрутів крім вищеназваних є Мармароський масив, Чивчини, Полонинський хребет (Руна, Боржава, Красна), Гринява та інші [14, с.73-74].

Відсутня інформація про проходження категорійних лижних маршрутів в Гірському Криму. А завчасний випуск групи на маршрут (за всіма канонами МКК) взагалі робить такі походи проблематичними.

Певною проблемою вбачається дефіцит спеціального туристського спорядження для лижних походів. Адже лижі “Бескід” вже багато років не випускають, намети “Зима”, титанові пічки стали дефіцитними. Сучасне спорядження туриста-лижника (лижі “Скі-тур”, термобілизна, каркасні намети, газові примуси, пухове та альпіністське спорядження тощо) коштує не одну сотню доларів.

Тому для розвитку *маршрутного лижного туризму* пропонується:

- відновити практику проведення початкової та середньої туристської підготовки із заліковими походами I-II категорії складності в Карпатському регіоні. Конкретно пропонується у найближчі роки здійснювати це на базі Глибоцького районного центру дитячо-юнацького туризму та екскурсій Чернівецької області. Центр має досвід організації подібних заходів з дітьми, розроблені цікаві маршрути різних категорій складності, є досвідчені керівники походів – знавці Карпат. Такі заходи слід

- проводити на комерційній основі. Інформація про такі заходи повинна доходити до всіх осередків ФСТУ завчасно;
- провести у найближчий час (орієнтовно – у вересні 2006 року) із залученням найкваліфікованих туристів-лижників України похід-експедицію V к.с. по Українських Карпатах з проходженням найвищих хребтів – Чорногори, Свидовця, Мармароського, Горган тощо;
  - запровадити практику проведення складних лижних туристських експедицій (“Спорт найвищих досягнень”) у визнаних лижних регіонах світу – Шпіцбергені, островах Арктики, Гренландії, Алясці, Канадському архіпелазі, Антарктиді та інших;
  - запровадити практику обміну досвідом щодо новинок у спорядженні туристів-лижників через WEB-сторінку ФСТУ, проведення окремих семінарів-практикумів, залучення фірм-виробників туристського спорядження у якості спонсорів.

У *змагальному туризмі* також накопичився ряд проблем, які потребують нагального вирішення. І хоч туристські змагання і зльоти залишилися відносно доступними, їх кількість також помітно зменшилась. Запровадження спортивного туристського багатоборства у 1998 році до Єдиної спортивної класифікації України як самостійного розділу спортивного туризму поряд зі спортивними походами стало значним поштовхом для розвитку цього напрямку спортивного туризму, незважаючи на значні вади прийнятої класифікації.

В змагальних видах спорту дуже важливе значення має календар змагань. В лижному туризмі у календарі змагань ФСТУ лише одні змагання – Чемпіонат України з техніки лижного туризму. І хоча навіть цей чемпіонат віродився лише 3 роки назад (до цього він більше 10 років не проводився), що є безумовно позитивним моментом – мати у будь-якому виді спорту

лише одні офіційні змагання неприпустимо мало. Тому розширення кола змагань є наступним кроком у цьому напрямі. Так, туристи-пішоходники мають вже 5-6 офіційних стартів на рік. Тому нагальним є проведення Кубку України з лижного туризму, який у подальшому може складатися з кількох етапів.

Важливо створити ланцюг змагань від дитячого спорту до спорту майстрів. Тому необхідно проводити дитячо-юнацьку першість України, першість України серед студентів і відповідну дорослу першість України. Відсутність у цьому ланцюгу якоїсь ланки призведе до втрати потенційних туристів-спортсменів у нашому виді спорту. На жаль різна відомча приналежність цих змагань робить цю справу складною.

Ще однією проблемою, яка відрізняє організацію змагань з техніки лижного туризму від змагань з інших видів туризму, це та, що туристам-лижникам необхідне розміщення в стаціонарних умовах. При тій ситуації, коли всім видам туризму виділяють однакову суму на проведення чемпіонатів України (а зараз вона становить аж 2 тис. грн.), то якісне проведення лижного чемпіонату є великою проблемою. В Карпатах розміщення навіть в приватному секторі вже досягає 50 грн. з особи за добу, тому розміщення команди у 8-10 спортсменів протягом 4-5 днів чемпіонату є серйозною сумою, а якщо додати сюди необхідність проведення тренувальних зборів, то це вже значні витрати на команду [14, 11].

Проблемою підтримання туристами-лижниками спортивної форми є той факт, що сніговий сезон в більшості регіонів України і навіть в Карпатах триває 2-3 місяці. Так туристи-пішоходники вже започаткували проведення особисто-командної першості України взимку в закритих приміщеннях. Тому лижникам необхідно удосконалювати свою технічну майстерність протягом нелижного сезону в інших видах туризму – гірському, пішоходному тощо.

Правила проведення туристських змагань є зараз стримуючим фактором в більшості видів туризму. Складність трактування, неоднозначність підходів до постановки дистанцій, відсутність видовищності, значна кількість протестів на дії суддівської колегії – все це не додає популярності і масовості техніці лижного туризму. Все це потребує перегляду діючих Правил і внесення в них докорінних, навіть революційних змін.

На жаль, наш вид спорту не є олімпійським, як, наприклад, близькі нам лижний та гірськолижний спорт, що в умовах нашої країни обмежує державну підтримку і відповідне фінансування. Це пояснюється багатьма факторами, які, в першу чергу, не відповідають вимогам, що висуваються до олімпійських видів спорту:

- видовищність - наприклад, змагання на дистанції “Лижний маршрут” відбуваються переважно у закритій місцевості;
- короткотривалість - наприклад, лижний маршрут на двох останніх чемпіонатах України тривав два дні;
- складність телетрансляцій;
- неможливість отримання економічної вигоди від змагань;
- технічна складність, надмірна для сприймання глядачами складність правил змагань, наприклад, Правила туристських змагань не виправдано ускладнені не тільки для глядачів, а й для самих учасників, мають неоднозначність трактувань, багато умовностей тощо.

Тому необхідно прагнути до виконання цих вимог, щоб розраховувати на якусь перспективу. При цьому необхідно зберегти специфічну особливість лижного туризму, щоб він не нагадував паралельні види спорту – лижні гонки, гірськолижний спорт. У нас же лижний маршрут – це довга лижна гонка, на яку учасники виходять на бігових лижах, а штрафи за технічні етапи складають близько 5 % від загального результату і практично не

впливають на загальний біговий результат. Мабуть учасники повинні долати дистанцію з контрольним грузом, який імітує туристське спорядження. Адже з контрольним грузом гірськолижна техніка вже зовсім інша.

Треба експериментувати, проводити нові види змагань – особисті, естафети, зв'язки, дистанції за вибором, рятувальні роботи, екстремальні гонки тощо. ФСТУ повинна бути відкритою до таких речей і оперативно реагувати на нові віяння (зміни до Правил, проведення експериментальних змагань під своєю егідою тощо). Щодо олімпійських ігор, то якщо у літніх видів туризму практично не має такої перспективи, то програма зимових Олімпійських ігор є відкритою до нових видовищних видів спорту. А те, що короткі туристські дистанції можна зробити видовищними і цікавими, у мене особисто не викликає жодного сумніву. Тільки результат виступу повинен бути відразу після фінішу учасника чи команди, а не добу його рахувати і ще добу розглядати протести [11].

Тому для розвитку *змагального лижного туризму* пропонується:

- розпочати роботу над новою редакцією Правил туристських змагань з техніки лижного туризму, створивши творчу групу, і закінчити цю роботу до початку 2007 року, щоб вже на черговому Чемпіонаті України опробувати нові Правила, нові дистанції;
- приділити особливу увагу календарю змагань з техніки лижного туризму (розширення кількості змагань – вже в календар 2006 року внесені крім Чемпіонату змагання юнацькі та Кубку України), при обов'язковій умові їх проведення без зривів;
- для проведення змагань будь-якого рівні напрацювати технічні вимоги до спорядження, створити в перспективі при лижній комісії технічну комісію, яка б формувала ці вимоги;
- створити або за підсумками минулого Чемпіонату України, або наступного чемпіонату збірну команду України з усіма

необхідними для збірної атрибутами – головним тренером, спортивними зборами, формою, символікою тощо.

- для майбутньої збірної обов'язково планувати участь в міжнародних змаганнях – чемпіонатах Росії, Білорусі, лижних змаганнях “Європа-Азія” тощо. Обов'язково повинна бути більш висока мета ніж перемога у внутрішньому чемпіонаті. Цю практику необхідно запровадити вже з сезону 2006 року;
- ініціювати разом федераціями інших країн (Росії, Білорусі та ін.) проведення у майбутньому чемпіонатів Європи, світу і вже зараз поставити в Програму діяльності ФСТУ мету – включення до програми зимових Олімпійських ігор змагань з техніки лижного туризму [11].

2.2 Гірськолижні курорти України

Гори розташовані на території 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецькій. Регіон також умовно поділяється на 2 частині - Прикарпаття і Закарпаття. Прикарпаття - це Івано-Франківська і Чернівецька області, Закарпаття - Закарпатська область. Частина Львівської області також розташована на території гір (південна частина). Гори невисокі, вулканічного походження, середньою висотою близько 1200-1400 метрів. Найвища точка знаходиться в районі села Ясиня і Яблуниця - гора Говерла - 2061 м. Поруч розташовані всі двухтисячники Українських Карпат - Петрос, Хом'як, Поп-Іван.

Гірські вершини покриті снігом близько 5 місяців протягом року. Практично в будь-якому регіоні є місця для катання на лижах - лижні бази, санаторії звичайно розташовані в місцях, придатних для катання на лижах і сноубордах.

В Україні, на сьогодні, функціонують чотири основні гірськолижні курорти, це – Буковель, Яблуниця, Славсько та Драгобарт.

Буковель. У 30 км від Яремче й у 100 км від Івано-Франківська, на висоті 900 м над рівнем моря, у селі Поляниця Закарпатської області знаходиться туристичний комплекс "Буковель". Саме тут, більш ніж будь-де, збереглися первозданна краса, природна гармонія і багатства землі. Назва його походить від однойменної гори висотою 1129 м., у підніжжя якої і розташувався цей гірськолижний курорт.

Сніг тут випадає рано й у великій кількості. На території комплексу діють бугельні і крісельні підйомники. До послуг відпочиваючих пункти прокату гірськолижного устаткування (гірські лижі, бігові лижі, сноуборди), лижна школа, де висококваліфіковані інструктори розробляють індивідуальну програму навчання, працює дитяча лижна школа й інструктори по сноубордингу.

Завдяки вдалому розташуванню й унікальним кліматичним умовам, сніг у Буковелі випадає рано й у великій кількості, що в сполученні з раціональною й ефективною роботою по снігонапиленню і підготовці трас забезпечує прекрасне сніжне покриття, що зберігається з листопада до середини травня. Висвітлення схилів дозволяє кататися у вечірній час. Лижні траси проходять на спеціально підготовлених схилах із трав'яною основою.

Стан погоди і сніжного покриття на трасах "Буковеля" можна побачити в режимі on-line за допомогою веб-камер, установлених на схилах.

Перепад висот - 488 м, довжина трас - 20 км. (95% трас зі снігогенеруючим устаткуванням). Усі траси доглянуті і пов'язані між собою, сама довга траса - 4500 м;

Кількість підйомників - 7 канатних доріг (два бугелі, один 2-крісельний, три 4-крісельних, один 3-крісельний) і 5 мультиліфтів.

На території ТК "Буковель" працює бригада висококваліфікованих рятувальників. При першій необхідності вони нададуть доврачебну

допомогу, а в критичних випадках зможуть транспортувати потерпілого в медпункт. Усі відпочиваючі застраховані від нещасливих випадків страховою компанією "АСКА".

Відпочинок на гірськолижному курорті "Буковель" корисний для людей будь-якого віку. Клімат Українських Карпат, чисте повітря, джерельна вода, пейзажі, що радують око в будь-який час року, позитивно впливають на всі системи організму.

Яблуниця. Яблуниця - знаходиться практично на границі Івано-Франківської і Закарпатської областей, недалеко від знаменитого Яблунецького перевалу. Відстань до районного центра м. Яремче - близько 30 км.

Яблуниця - найвідоміший гірськолижний центр Івано-Франківської області. Там знаходиться 10 бугельних підйомників, довжиною від 100 до 1100 м. (з них 2 у самому селі і 2 безпосередньо на перевалі). Траси різного рівня складності. Дуже зручний під'їзд до трас.

Славське. Перша письмова згадка про Славське датується 1483 роком. Назву селища пов'язують з річкою Славкою, або «славни-ми» дружинниками князя Святослава, вбитим у 1015 р. братом Святополком. Могила Святослава знаходиться поруч зі Славським, над річкою Опір. Ця річка отримала назву після героїчного опору дружинників Захара Беркута татаро-монгольській орді Батия в 1241 р. Могила Захара Беркута знаходиться на вершині гори в с. Тухля близько Славського.

Історія розвитку відпочинкового туризму та гірських видів лижного спорту в районі Славських Карпат почалася досить давно, ще в XVIII ст., коли Галичина входила до складу Австро-Угорської Імперії. Продані графом Потоцьким іншому графові Євгену Кінському - сколівські землі разом з усією Тухольщиною перейшли тоді до рук нових підприємців - Гределя І Шмідта. Спритні ділки влаштували тут пансінати: мальовничі місця, лагідний клімат скликали сюди на забави вельможне панство. Зубожілі

верховинці у пошуках кращої долі виїжджали за океан, а фірми гределів наживали тисячі римських за об-слуговування багатих туристів тут будуються готелі, кліматотерапевтична станція, трамплін...

Сьогоднішнє Славсько має курортний статус. На його території площею 64 кв. км мешкає 3,7 тис. населення, розташовано 25 туристичних баз та баз відпочинку. Взимку Славсько - це просто рай для лижників Славсько - один із самих популярних гірськолижних курортів українських Карпат. У Славському прокладено кілька гірськолижних трас європейського значення, функціонують крісельні і бугельні підйомники.

Для гірськолижного відпочинку використовуються гори Тростян, Погар, Менчул і Політехнік. Гора Тростян, висотою близько 1236 м, по складності гірськолижних трас цілком може суперничати з відомими Альпійськими горами. Гора Тростян знаходиться на відстані 2 км від центра села Славско. До нижньої станції крісельної дороги, довжиною 2750 м., туристи можуть доїхати на таксі.

Гора Політехнік розташована при в'їзді в Славско. Ухил гори, довжиною від 600 до 1000 м., шириною - 100-150 м., з перепадом висот - 150-200 м., досить пологість, без різких перепадів. До послуг аматорів-гірськолижників - два бугельних підйомники довжиною 600 і 1000 м. чеського виробництва.

Драгобрат. Сама високогірна лижна база Українських Карпат, розташована на висоті 1400 м над рівнем моря, на стику хвойних лісів і альпійської зони, у підніжжя гори Стіг (1707 м над рівнем моря) і гірського масиву Близнеця (1883 м над рівнем моря). Підковоподібне розташування гір Свідивецького Хребта створює унікальний природний феномен садиби "Драгобрат" - наявність стабільного сніжного покриву з листопада по травень місяць. Протягом останніх 30 років відсутність снігу, навіть теплими малосніжними зимами, у садибі Драгобрат не спостерігалася.

Відпочинок на Драгобраті - це сучасний готель (74 місця) і два котеджі (по 29 місць) прямо на схилі, поруч з якими знаходяться два ресторани, фінська сауна, відкрите кафе "Курятня".

На Драгобрате буде цікаво лижнику з будь-яким рівнем кваліфікації. Наявність цілини і великого сніжного покриву (до 5 метрів) роблять Драгобрат райським місцем для сноубордистів. До послуг відпочиваючих три підйомники з трасами від 500 м (дитяча) до 2500 м. Загальна довжина трас - більш 9 км. У червні і першій половині липня можливе катання на сніжниках довжиною до 500 метрів. Траси готуються ратраками. Працюють освітлені траси.

На базі є прокат гірськолижного спорядження і сноубордів, камера схову, інструктора, ігровий зал, дискотека-кінозал, сауна, ресторани і колыба, польоти на пароплані.

Курорт постійно розвивається. У найближчих планах інвесторів - будівля отельно-рекреаційного комплексу на 100-150 місць, розвиток мережі сервісного обслуговування, спорудження підвісної канатно-крісельної чи каbinної дороги.

Комплекс розташований: Закарпатська область, Раховський район, сел. Ясиня, Урочище "Драгобрат".

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

З огляду на невинне зростання популярності й моди на гірськолижний спорт, а також беручи до уваги виняткові особливості (наявні унікальні природні ресурси і значну освоєність), розвиток гірськолижного туризму в Карпатському регіоні надзвичайно перспективний та економічно доцільний. Безперечно також, що активний розвиток цього виду туризму в Карпатах сприятиме й підвищенню міжнародного авторитету Української держави.

Незважаючи на природну привабливість, легку транспортну доступність, умовно помірні ціни, відсутність мовного бар'єра та інші принади «зелених легенів Європи», більшість українців, залюблених у гірськолижний спорт, все ж таки віддають перевагу подорожам за кордон — до сусідніх Словаччини, Польщі та більш віддалених Туреччини й Австрії. На природне запитання, чому ж вони не обирають Українські Карпати, наші співвітчизники, а також сусіди-росіяни резонно відповідають: замало інформації про курорти та реклами їх, нерозвинена інфраструктура, низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції. Та й, зрештою, елементарна інерція подорожей за кордон, укорінена в думці «там краще», яка, своєю чергою, ґрунтується на масовій рекламі вітчизняних туроператорів.

Зауважимо однак, що останні роки позначені-таки певними кроками в розвитку карпатського туризму. Відновлюються наявні бази та готелі, розбудовуються нові туристичні комплекси тощо. Проте дякувати за ці малопомітні на загальнодержавному тлі зміни місцеве населення має передовсім своїм підприємливим землякам, і аж ніяк не київським або ж регіонального розливу владним структурам.

Тож чому карпатські гірськолижні курорти розвиваються не так швидко, як хотілося б, хоч потенційні інвестори (і не лише вітчизняних) вкладають кошти в гірськолижні центри Українських Карпат?

Однією з головних проблем є незрозуміла й нестабільна ситуація навколо системи оподаткування. Попри численні й регулярні обіцянки та запевнення вітчизняних чиновників. Ще один камінь спотикання — те, що у структур, які забезпечують побут туристів, належний стан гірськолижних спусків та ін., немає одного господаря. Їх, цих маленьких власників, досить багато: лісгоспи, відомства, комунальні заклади тощо. Комерційні структури беруть гроші за послуги, але не відомо, як сплачують податки. А, наприклад, сільська рада Славського мусить позичати значні кошти на побудову сучасного водогону, яким згодом користуватимуться всі охочі [4].

Аналогічну проблему мали наші західні сусіди словаки. Розв'язали ж вони її шляхом створення акціонерних товариств, де кожна із зацікавлених у розвитку курорту сторін мала свою частку. Причому інвестиції окупились доволі швидко (протягом трьох-чотирьох років). Навіть послуги дорогих вертолітних бригад, які займаються евакуацією гірськолижників, виправдовують себе за рахунок погашення страховки. І хоча навряд чи найближчим часом до нас повалять туристи з Європи, проте повернути в Карпати росіян, які раніше становили чверть від загальної кількості відпочивальників у цьому регіоні, цілком реально.

Технічні стандарти облаштування схилів на гірськолижних курортах України абсолютно не відповідають сучасним вимогам. У 2003—2004 рр. у країні існувала лише одна система генерації штучного снігу. Ратраків (машини для вирівнювання та ущільнення снігових схилів) — лише декілька. Підйомники старі. Навіть якщо йдеться про недавно змонтовані витяги, то придбане за кордоном обладнання має вік не менше 20 років [4].

Особливе занепокоєння викликає безпека канатних доріг. Багато туристів отримують травми, практично всі відвідувачі гірськолижних центрів

стають свідками аварій. За неофіційними даними, в минулому сезоні на одному з вітчизняних гірськолижних курортів трапилась аварія на канатній дорозі, яка забрала життя чотирьох осіб. На думку експертів, діючі системи безпеки, передбачені виробником, вийшли з ладу практично на всіх (!) підйомниках і просто відключені. Якщо технічний контроль за станом канатних доріг і передбачений, то він здійснюється формально. Такий стан справ пояснюється тим, що сервісне обслуговування технічного обладнання не виділене в окрему галузь і перебуває у віданні гірськолижних центрів.

Цікавий і, вочевидь, корисний відповідний досвід наших західних сусідів — Польщі та Словаччини, а також зачорноморської Туреччини.

Польсько-Словацькі Татри — приклад двосторонньої моделі розвитку гірськолижного туризму. Так, у Польщі (зокрема курорт Закопане) йому дала поштовх продумана державна політика, яка була зорієнтована на зовнішній попит. Держава надала колосальну підтримку малому і середньому бізнесу, вручивши їм розбудову матеріальної та спеціалізованої транспортної інфраструктури. Словаччина, чії традиції розвитку гірськолижного туризму сягають ще часів соцтабору, втратила свої позиції з розпадом країни і, не маючи централізованої підтримки держави, орієнтується у своєму розвитку на приватну ініціативу, віддавши готелі та підйомники до рук акціонерним товариствам. Гірськолижний туризм розвивається тут значно повільнішими темпами, ніж у сусідній Польщі, хоча країна має більший природно-ресурсний потенціал [4, 8].

Яскравий приклад активної підтримки розвитку туризму державою — Туреччина. Турецька модель — приклад ринкової орієнтації, де, з одного боку, внутрішній попит дав поштовх розбудові гірськолижних центрів місцевого значення, а з іншого — зростання зовнішнього попиту на відповідний вид туризму стало каталізатором створення нових альтернативних гірськолижних курортів, орієнтованих на міжнародний ринок. Усі готелі в гірськолижних центрах побудовані за кошти приватних

підприємців. При цьому з часу побудови нового готелю держава звільняє господарів від податків на термін від п'яти років і надає значну підтримку в рекламі вітчизняного турпродукту на міжнародному ринку.

Експерти зазначають: вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Серед міжнародних програм особливе місце посідає Карпатська конвенція 2003 р., основна мета якої — бути інструментом сприяння стійкому розвитку регіону шляхом узгодження місцевого розвитку з природоохоронними інтересами. Зокрема через стабільний розвиток туризму. Реалізація відповідних програм також сприятиме, на думку фахівців, покращанню «туристичного» інвестиційного клімату в Карпатському регіоні, а це — використання кредитних ліній та залучення кредитів, грантів міжнародних фінансових організацій; використання міжнародних програм для малого та середнього бізнесу.

Прикро тільки, що на ці проблеми й перспективи (зрозумілі не лише фахівцям, а й нашим підприємливим співвітчизникам, які прагнуть вкладати власні кошти і працювати прозоро, створюючи принагідно й нові робочі місця) аж ніяк не наважаться звернути увагу урядовці. Власне, сказати, що можновладців ця тема не хвилює, не можна. Проте їхні кроки в зазначеній царині викликають аж ніяк не захоплення. Необхідна розробка відповідних загальнонаціональних та регіональних програм розвитку вітчизняної тургалузі. Як і участь у їх створенні вітчизняних та закордонних фахівців.

Висновок

В якості висновку резюмуємо основні положення курсової роботи.

Туризм упродовж усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, кількістю зайнятих, обсягом експорту послуг, в якості джерела доходів для національних бюджетів. Рівень споживання туристичних послуг є одним з важливих індикаторів якості життя.

Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу України є пріоритетним напрямком національної економіки і культури, важливим фактором підвищення міжнародного престижу країни, джерелом соціально-економічного розвитку регіонів, важливою умовою збереження історико-культурної спадщини.

Україна для формування ринку туристичної діяльності має всі об'єктивні передумови: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів.

Лижний туризм в Україні має вже більш ніж сторічну історію. Саме в ті часи сягають перші лижні подорожі по Карпатах. Організаційно він зміг сформуватися у 50-ті роки ХХ століття – коли з'явилися перші осередки (секції) лижного туризму в містах України. Найбільшого свого розвитку і масовості в Україні лижний туризм досягнув на початку 90-х років ХХ століття, коли у спортивні лижні походи щорічно ходило кілька тисяч чоловік, а комісії з лижного туризму існували практично при всіх обласних федераціях туризму.

В Україні, на сьогодні, функціонують чотири основні гірськолижні курорти, це – Буковель, Яблуниця, Славсько та Драгобарт.

Гори розташовані на території 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецький. Регіон також умовно поділяється на 2 частині - Прикарпаття і Закарпаття. Прикарпаття - це Івано-Франківська і Чернівецька області, Закарпаття - Закарпатська область. Частина Львівської області також розташована на території гір (південна частина).

Експерти зазначають: вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Список використаної літератури

1. Азар В. Туризм - еще один феномен XX века // Туризм: практика, проблемы, перспективы, №5, 2003, с.15-17
2. Андропов О.М. Стан рекреаційного комплексу України // Економіка і Екологія, 2005, № 24.
3. Гаспарян А.А. Розвиток гірського туризму в Україні. //Бізнес, 2005, №5
4. Гнатів О.К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму // Економіка України, №5, 2005, с.23-25.
5. Гонгало П.Ф. Проблеми відтворення ресурсного комплексу України. // Економіка і Екологія, 2004, №15
6. Горобець Н.П. Нові технології в галузі туризму // Економіка і інформатизація, №7, 2004, с. 27-28.
7. Дурович А. П. Маркетинг в туризме., Минск., Новое знание, 2003; с.205-217
8. Заїкина О.О Внесок туристичної галузі в подолання економічної кризи, <http://www.niss.gov.ua>;
9. Зіновчук Т.С. Вплив екологічних факторів на туризм // Екологічний вісник, №9, 2003, с.7-10.
- 10.Иванов В.М, Красильников В.П. Менеджмент в туризме.- М.: Финансы и статистика, 2002.- 345с.
- 11.Качанівський В.С. Концепція розвитку туризму в Україні. – Л.: Брама, 2005. – 317с.
- 12.Квартальнов В.А. Туризм: теория и практика., Москва., Финансы и статистика, 2004; 157с.
- 13.Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 2-е вид., перероб. та д оп . - К: Альтерпрес , 2003. - 436 с.

14. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: Навч. посібник. - К: Центр навчальної літератури, 2004. - 272 с.
15. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матер. II-ої Міжнар. наук, практ. конф. (10 -11 жовтня, 2005 р.) / Редкол.: Цибух В.І. (голова) та ін. - К: Знання України, 2006. - 560 с.